

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 1. junija 1870. ~

Gospodarske stvari.

O stroških, ki jih gospodar ima pri zemljiških pridelkih.

Spisal Lovro Pintar.

I. Splošne misli o stroških za pridobitev zemljiških pridelkov.

Poslúh gospodarji! Čas se bliža, da bojo okrajne komisije začele svoje važno delo, ter bodo vrednost zemlje cenile in tako skušale davke primerno in pravično vravnati.

Slehern, komur je blagor naše z davki tako silno in neprimerno obložene kranjske, in tudi nekterih drugih slovenskih dežel — resnično pri srcu, naj si po svoji moči prizadeva, da se krivična butara gruntnih davkov od nas odvrne. Cesarska vlada sama je spoznala, da smo Kranjci od leta 1844. pa do zdaj vsaj za 3 milijone davka več plačali, kakor bi ga bili v primeri z družimi deželami dolžni plačati; sploh pa se misli, da smo ga za 4 do 6 milijonov več plačali.

To je pretežka butara, presilna krivica! Cenilci! pazite, da se ta krivica odpravi iz naše dežele in se nam le taka butara gruntnih davkov naloži, kakoršna se bode drugim deželam naložila.

V svojem statističnem sestavku v „Novicah“ v 14. listu 1) sem dokazal, da so tri reči posebno krive, da je na našo kranjsko deželo taka neprimerna teža gruntnih davkov padla, in sicer te-le, da 1) cena pridelkov je bila pri nas veliko više postavljena kakor drugod, 2) da sirovi pridelek je bil preobilno zarajtan, in 3) da stroški za pridobitev zemljiških pridelkov, ki jih ima gospodar, bili so niže cenjeni kakor po mnogoterih drugih deželah. Iz teh treh zmot se izhaja milijonska nesreča kranjske dežele in v teh 3 točkah leži zdravilo za našo bolezen.

V tem sestavku bodem poslednjo točko bolj na tanko ogledal.

Med stroške za pridobitev zemljiških pridelkov (Kostenaufwand) se po postavi za uravnavo zemljiških davkov šteje vse, kar se v posamesnih krajih potrebuje, da se pridelek do konca pridelava. To je: seme, gnoj, vsa dela, obraba (obnucanje) mnogoterega kmetijskega orodja itd.

Kedar se bode iskal čisti dohodek za en oral (joh) mnogih zemelj, bode se morala vrednost vseh teh reči od surovega zneska odšteti, in kar bode ostalo, to še le je čisti dohodek, pa tudi številka ali tarifa kakega klasú.

Te reči pa se morajo pri vseh osmerih klasih v mislih imeti, ker je znano, da so različni po lastnosti zemlje in kraja. Na primer: na slabo njivo se mora gostejše sejati, toraj se mora od pridelka več za seme odrajtati; na kamniti, zelo peskasti zemlji ali težki ilovici orodje (plug, brana) bolj trpi ali se bolj obnuca kakor na lahki puhlici. Tudi delo se ravna po posamesnih krajih. Mi Kranjci moramo vsako in nekatere še po dvakrat pleti. Po boljših deželah se nič ne pleve. In koliko dela imamo zato, ker moremo kozolce ali stogove imeti, katerih druge dežele nimajo.

V prvem načrtu postave za uravnavo zemljiških davkov, ktera je deželnim odborom po vladi predložena, so bila vsa kmetijska dela naštetá in ravno to je hotel storiti tudi davkovski odbor državnega zbora, pa pokazalo se je, da skoraj ni mogoče vseh del naštetí, ki so v mnogoterih krajih v navadi. Zato se je sklenilo, naj vsaka okrajna komisija sama skrbi, da bo vsa v svojem okraji navadna dela med stroške djala. Ravno tako je državnega zbora davkovski odbor rekel, da se mora vrednost gnoja tudi med stroške šteti, čemur je tudi minister dr. Brestel pritrdil. Da pa postava gnoja ne imenuje, pride od tod, ker je vsakoršne obdelovaljske stroške odločevati, po postavi okrajnim komisijam oblast izročena. Dr. Wintersberg v svoji razlagi postave za uravnavo zemljiških davkov, ktero je vlada tudi našim županom razdelila in iz ktere so tudi „Novice“ svojim bralcem nekaj povedale, se tudi moti, če misli, da se gnoj navadno med stroške ne more vrajtovati, in sicer zato ne, ker se tudi slama v pridelek ne vrajta. Taka je bila pri poslednji cenitvi zemljišč, tako pa zdaj ne bo. Zdaj se bo med pridelke štela tudi slama in se mora po volji državne postave med stroške šteti tudi vsake sorte gnojna, na pr. živinski gnoj, pepel, gips itd.

II. Stroški za pridobitev zemljiških pridelkov na drobno.

Kdor je kdaj imel s cenitevjo zemlje kaj opraviti, moral si je posebno prizadevati, da je izvedel, koliko je treba živinskih in človeških dnin (taberhov), da se vseje, izredí in spravi pridelek enega orala oziroma na mnoga žita in sadeža. V nobenih kmetijskih bukvah te reči nisem bolj na tanko zapisane najdel, kakor v kmetijskih bukvah profesorja dr. Hlubeka. On je pisal svoje bukve po svojih lastnih in po skušnjah najbolj učenih kmetovalcev poslednjih sto let. Toraj bojo njegova naznanila gotovo veliko veljavo imela v očeh vseh izurjenih kmetovalcev. Jaz jih bom po vrsti načrtal in svojo opombo le tam pristavil, kjer mislim, da se z našo deželo ne vjemajo. Tudi bom pristavljal, koliko se po dr. Hlubek-ovih mislih kakega žita na en oral mora posejati.

A. Število živinskih in človeških dnin (taberhov) pri raznih žitih in družih sadežih.

Delo pri enem oralu pšenice znaša po dr. Hlubekovih skušnjah 10 živinskih in 28 človeških dnin ali taberhov. Opomniti moram, da se morajo dnine za plečvo in opravilo v stogove še pridjati in to se mora storiti tudi pri drugih žitih. — Semena je treba za en oral 3 vagane ali 6 mernikov. Na taci krajih, kjer rado pozebe ali spomladi navadno srež trga, ga je treba od 6 do 8 mernikov.

Delo pri enem oralu ozimne rži znaša 10 živinskih in 25 človeških taberhov. — Semena je treba od 2 do 4 vaganov. Navadno se rži eno stvarco več poseje kakor pšenice.

Enega oralu ječmena potrebuje 10 živinskih in 20 človeških dnin, poseje pa se ječmena od $2\frac{1}{2}$ do 5 vaganov na oral, 5 vaganov pa vendar le malokje.

Ravno toliko dela dá tudi oves, kterege se do $5\frac{1}{2}$ vaganov na oral poseje.

Prosó pa dá več dela. Ono potrebuje 15 živinskih in 30 človeških dnin za obdelovanje enega oralu. Kjer se prosó dvakrat pleve in z nogami mane, je 30 dnin še veliko premalo. Poseje se prosá $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ vagana ali en mernik na oral.

Turšice se posadí na oral $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ vagana in dnin je treba živinskih 20, človeških pa 63.

Za obdelovanje enega oralu graha je treba 10 živinskih in 18 človeških dnin, semena pa $1\frac{1}{2}$ do $2\frac{1}{2}$ vagana.

Bob potrebuje posajen na enem oralu 13 živinskih in 25 človeških dnin, semena pa $2\frac{1}{2}$ do 3 vaganov.

Ajde se poseje na oral $1\frac{1}{2}$ do 2 vagana in delo znaša 10 živinskih in 10 človeških dnin. Kjer imajo kozolce, pa več.

Lanú se seje na oral 2 ali celó do 5 vaganov in se potrebuje 46 živinskih in 127 človeških dnin; 2 vagana lanénega semena za oral je na Kranjskem povsod premalo. Navadno ga posejemo 7 do 8 mernikov na en oral.

Navadne detelje se na oral poseje 20 do 30 funtov. Navadno je na mero posejemo 6 bokalov (firkeljnov) na oral. Oral detelje se opravi s 6 živinskimi in s 15 človeškimi dninami.

Krompirja se posadí na oral 20 do 40 vaganov. Delo vzame 23 živinskih in 28 človeških taberhov. Ako se z rokami sadí, okopuje osipa in koplje, treba je najmanj še enkrat toliko človeških taberhov.

Repe se poseje na oral 5 do 6 funtov; živinskih taberhov je treba 15, človeških pa 25, al človeških je veliko veliko premalo, ker se mora dvakrat pleti, in se ruje, kedar so že dnevi kratki, mrzli in grdi.

Krompirja se seje 6 funtov na oral. Kjer je zemlja pešena in lahka, se ga poseje več, ker nerad zelení. Dela vzame toliko kakor repa, pa še skor več.

B. Delo na travnikih.

Navadno se rajta, da izurjen kosec na lepi ravni zemlji pokosí na dan pol oralu do tričetrť oralu. Navaden senosek pa ne pokosí čez pol oralu, po bregovih in gorah večkrat še četrť oralu komaj pokosí, in ženska ga zgrabi in posuší komaj polovico kakor na ravnem. Zato imajo senožeti (Bergwiesen) tako malo vrednost. Vrh tega mora gospodar delavcem na senožetih še posebno dobro z jedili streči, ako jih hoče dobiti. Košnja na senožetih je kakor somenj. Navadno se rajta na 8 centov sená ena grabljeva na lepem ravnem svetu. Ako je ugodno vreme, je senó drugi dan suho; po bregovih senožetih se potrebujete za 8 centov sená saj dve grabljevi pa ste še komaj dosti. Za 8 centov otave tudi na lepem svetu ena grabljeva zadostuje.

C. Gozdi (boršti).

Dr. Hlubek pravi, da je na 2000 oralov gozda (boršta) treba enega borštarnja in pa enega pomagáča. Letni stroški za oral znašajo na Avstrijskem 30 do 40 krajc. starega denarja. — Na Kranjskem pa se dozda nikakoršni stroški niso odbijali od surovega prihodka. Prihodnjič se to ne sme več zgoditi.

Najpripravnejša in najpriprostejša gnojišča.

(Konec.)

Kako se naredí najpripravniše gnojišče, hočemo pokazati dva izgleda v podobah.*)

Prvi izgled.

Podoba 1.

Ta kaže črtež gnojišča, 66 čevljev dolzega in 30 čevljev širocega (za gnoj od 12 volov, 8 krav in 2 konj k večemu $4\frac{1}{2}$ čevlje visoko nakidan). — Od plani spredaj pri c dno polagoma nazaj visi skoro $\frac{2}{3}$ palca na čevlj; pri d je gnojničina jama 6 štirjaških čevljev z leseno pumpo; od levega in desnega kraja dno visi za $\frac{1}{3}$ palca na čevlj. Sredi je hodišče, 6 čevljev široko, katero gnojišče prav za prav delí v dva razdelka; zadej pri d je pokrit jarek kanal, zidan z opeko) iz hleva napeljan v gnojiščino jamo, njegovo dno je pomosteno (s tlakom), gnojničina jama obzidana, in gnojišče ob treh stranéh, namreč zadej, na levo in desno obzidano z nizkim zidom iz kamena ali opeke, spredej pa jarek (graben), ki odpeljava dežnico.

Podoba 2.

kaže prerez po dolgosti zadej, in

Podoba 3.

poprečni prerez v sredi.

Drugi izgled.

Podoba 4.

Ako se ti gnojišče, napravljeno po prvem izgledu, ne zdi ugodno, lahko si izbereš drugi izgled in gnojišče narediš po podobi 4.

Ona pred oči stavi črtež v štirjaku (kvadratu). Zemlja se izkoplje tako, da dno od vseh štirih strani, proti sredi visi $\frac{2}{3}$ palca na čevlj; v sredi pa je štirjaška ali okrogla gnojničina jama z gnojničino pumpo, okoli 6 štirjaških čevljev velika; od ene strani je pokrit jarek (kanal) iz hleva napeljan v gnojničino jamo. Krog gnojišča (a, b) je jarek (graben), da odpeljuje dežnico. Dno je pomosteno s tlakom, gnojničina jama zidana.

Podoba 5.

kaže poprečni prerez tega gnojišča.

Gnoj se najprej navozi na prvi, potem na drugi in potem na tretji razdelek. Med tem, ko se gnoj vozi na četrť razdelek, rabi se oni, ki je na prvem razdelku in tako en oddelek vedno prazen ostane.

V obojem izglednem gnojišču v gnojničini jami stojí lahko prenesljiva lesena pumpa, s katero se gnojnica kviško goni, da se ž njo ali poliva gnojni kup (to se dá storiti tudi z napeljanimi žlebovi), ali da se, kar je je odveč, izvleče v gnojničine sode, v katerih se koj izvozi.

Podoba 6.

kaže prenesljivo

gnojničino pumpo,
kakoršna je videti od spredaj,

*) Današnjemu listu so priložene podobe „Gnojišč“.